

Handlingsplan for Universell utforming og tilrettelegging for studenter med nedsatt funksjonsevne – UMB 2010-2018

Forord og visjon

Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB) er kjent for å være et universitet med stort mangfold. Dette er vi stolte av. Vi vil og ønsker å være et universitet som tiltrekker oss godt kvalifiserte søkere uavhengig av kjønn, etnisk eller kulturell bakgrunn, funksjonsnedsettelse, religionstilknytning eller alder.

Et universelt utformet universitet er et universitet for alle. En av UMBs største utfordringer med hensyn til universell utforming er bygningsmassen. Mange bygninger er gamle, og det er utfordrende å finne universelle løsninger i tråd med vernehensyn. I kommende fusjonsperiode med Veterinærhøgskolen er det viktig at vi har et sterkt fokus på universell utforming, slik at det nye universitetet får nye og rehabiliterte bygninger som er universelle og funksjonelle.

Denne handlingsplanen er todelt. Hovedformål med første delen er å bevisstgjøre alle ansatte og studenter hvorfor det er viktig med universell utforming og hva vi i praksis kan gjøre. Mål og eksempler er delt inn i de fire områdene Bygninger og utearealer, Studier og undervisning, IKT og Studentvelferd. Mye av bakgrunnsstoffet i denne delen er hentet fra Nasjonal pådrivers "Veileder om Universell utforming av læringsmiljø". Den andre delen er en tiltaksdel. Tiltaksdelen er for en to-års periode, og det vil bli laget nye tiltaksplaner annet hvert år som knyttes opp mot budsjettbehandlingen.

Et godt læringsmiljø er en forutsetning for et godt læringsutbytte. Vi håper denne planen vil bidra til et ytterligere løft av UMBs totale læringsmiljø, og at den vil være nyttig i bruken!

Ås, 16, juni 2010

Siri Margrethe Løksa
universitetsdirektør

Edith F. Akerø
leder Læringsmiljøutvalget

Innhold

DEL 1

Forord og visjon	1
1 Bakgrunn og innledning.....	3
2 Universell utforming og behov for tilrettelegging.....	4
2.1 Universell utforming – hva er det?.....	4
2.2 Behov for tilrettelegging.....	5
3 Fokusområder, mål og eksempler på god praksis.....	6
3.1 Bygninger og utearealer.....	6
3.2 Studier og undervisning	9
3.3 IKT.....	11
3.4 Studentvelferd.....	12
4 Oppfølging og evaluering.....	13

DEL 2

5 Tiltaksplan 2010-2011	14
-------------------------------	----

1 Bakgrunn og innledning

Læringsmiljøutvalget (LMU) vedtok høsten 2008 at eksisterende "Handlingsplan for studenter med funksjonshemming 2001-2010" skulle revideres. LMU oppnevnte en tverrfaglig arbeidsgruppe som skulle utarbeide en ny og handlekraftig plan i henhold til et gitt mandat. Gruppen har bestått av personer fra drift- og serviceavdelingen, studieavdelingen, personalavdelingen, instituttene, IT-seksjonen samt en studentrepresentant. Læringsmiljøutvalget har vært arbeidsgruppens styringsgruppe, Planen ble vedtatt av Universitetsstyret 17.06.2010.

Mange offentlige utredninger slår fast at mennesker med ulike funksjonsnedsettelse i omfattende grad stenges ute fra samfunnet. I de senere årene har det derfor blitt et økende fokus på hvordan man utformer miljøet rundt oss for å inkludere alle i vårt samfunn. Fra politisk hold er dette fulgt opp med en rekke lovendringer og implementering av nye lover. [Her finnes en oversikt over noen lover og offentlige utredninger som omhandler krav til universell utforming og tilrettelegging i Norge.](#)

Dersom et miljø er universelt, vil det i langt mindre grad være nødvendig med tilretteleggingsbehov. Det burde da ideelt sett ikke være nødvendig å gi noen nærmere forklaring av hva som ligger i det å ha "funksjonsnedsettelse". Det kan likevel være oppklarende å påpeke at funksjonsnedsettelse omfatter alt fra synlige til skjulte funksjonsnedsettelse. Noen hovedgrupper som kommer inn under begrepet "funksjonsnedsettelse" kan være mennesker med:

- Nedsatt bevegelse, syn eller hørsel
- Nedsatt kognitiv funksjon, for eksempel lese- og skrivevansker, hukommelse
- Andre funksjonsnedsettelse, for eksempel allergier, diabetes, hjerte- og lungesykdommer, psykiske lidelser

2 Universell utforming og behov for tilrettelegging

2.1 Universell utforming – hva er det?

”Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpasning eller en spesiell utforming” (Miljøverndepartementet 2008).

Begrepet universell utforming kan beskrives som en ”strategi” eller ”tenkemåte” for hvordan vi utformer miljøet rundt oss. Prinsippet med universell utforming innebærer et fokus på omgivelsene fremfor den enkeltes forutsetning, og at alle brukergrupper skal innarbeides i en og samme løsning så langt det lar seg gjøre. Universell utforming er et langt videre begrep enn ”tilgjengelighet”, da man ved universell utforming sikrer inkludering ved at den samme utformingen kan benyttes av alle mennesker uavhengig av funksjonsnedsettelse, kjønn, etnisk eller kulturell bakgrunn, religionstilknytning eller alder.

Et universelt utformet miljø er en stor fordel for alle! Heiser, terskelfrie dører og automatiske døråpnere er til like stor fordel for læreren som kommer med PC, bøker eller demonstrasjonsutstyr, for vaktmesteren som skal tilrettelegge rom i eksamensperioden, for personalet som skal holde rent i lokalene eller for student/ansatt som sitter i rullestol. Pensumlister som foreligger i god tid før semesterstart kan være en like stor fordel for studenten som skal engasjere seg i UKA, for studenten som har små barn som for studentene med lese- og skrivevansker.

The center for Universal Design har utviklet **sju prinsipper** for universell utforming som man kan benytte når man evaluerer bygninger, produkter og tjenester.

1. *Like muligheter for bruk*

Utformingen skal være brukbar og tilgjengelig for personer med ulike ferdigheter

2. *Fleksibel i bruk*

Utformingen skal tjene et vidt spekter av individuelle preferanser og ferdigheter

3. *Enkel og intuitiv i bruk*

Utformingen skal være lett og forstå uten hensyn til brukerens erfaring, kunnskap, språkferdigheter eller konsentrasjonsnivå.

4. *Forståelig informasjon*

Utformingen skal kommunisere nødvendig informasjon til brukeren på en effektiv måte, uavhengig av forhold knyttet til omgivelsene eller brukerens sensoriske ferdigheter

5. *Toleranse for feil*

Utformingen skal minimere farer og skader som kan gi ugunstige konsekvenser, eller minimalisere utilsiktede hensikter

6. *Lav fysisk anstrengelse*

Utformingen skal kunne brukes effektivt og bekvemt med et minimum av besvær

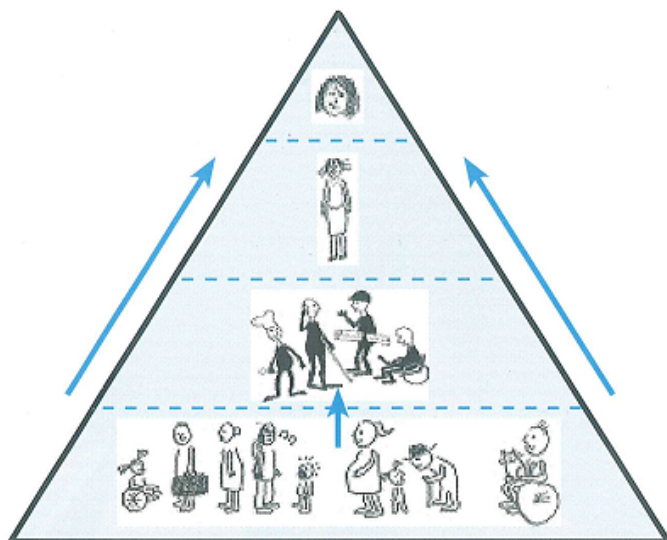
7. Størrelse og plass for tilgang og bruk

Hensiktsmessig størrelse og plass skal muliggjøre tilgang, rekkevidde, betjening og bruk, uavhengig av brukerens kroppsstørrelse, kroppsstilling eller mobilitet.

Det er også særlig viktig å trekke frem at det nå foreligger en Norsk Standard for universell utforming av byggverk, NS11001-1:2009. Denne må legges til grunn for alt byggearbeid som gjennomføres.

2.2 Behov for tilrettelegging

Selv med et perfekt universelt utformet miljø, vil det likevel være grupper eller enkeltpersoner som har behov for tilrettelegging. Deltasenteret, statens kompetansesenter for deltagelse og tilgjengelighet for mennesker med nedsatt funksjonsevne, har laget følgende illustrasjon som beskriver hvordan samfunnet bør utformes for å møte mangfoldet i befolkningen.

Nivå 4. Personlig assistanse der individuell tilrettelegging og individuelle hjelpemidler ikke rekker til.

Nivå 3. Individuell tilrettelegging og individuelle hjelpemidler

Nivå 2. Tilrettelegging for grupper med sammenfallende behov for tilrettelegging

Nivå 1. Universell utforming skal dekke behovene til flest mulig

Denne "Brukbarhetspyramiden" illustrerer hvordan universell utforming skal dekke behovene til så mange som mulig, nivå 1. Dersom de fleste mennesker, både de med og uten funksjonsnedsettelser, kan bruke den samme løsningen, kan man si at løsningen er universell.

Universell utforming reduserer behovet for tilrettelegging, men man må likevel ta høyde for at noen har behov for tilrettelegging av ulik grad. Nivå 2 illustrerer tilrettelegging for grupper med sammenfallende tilretteleggingsbehov. Utvidet tid på eksamen grunnet dysleksi er et eksempel på slik tilrettelegging, eller læresaler utstyrt med teleslynge og mikrofonanlegg.

I nivå 3 i pyramiden finner man de som har behov for individuell tilrettelegging og/eller hjelpemidler for å kunne studere. Bruk av døvetolk er et eksempel på tilrettelegging på nivå 3. Øverst på nivå 4 finner man de som trenger personlig assistanse i de fleste situasjoner.

3 Fokusområder, mål og eksempler på god praksis

Universell utforming og tilrettelegging av læringsmiljøet ved UMB må ta høyde for utforming og tilrettelegging av:

1. Bygninger og utearealer
2. Studier og undervisning
3. IKT
4. Studenvelferd

Innenfor hvert av disse fokusområdene er det satt overordnede mål og delmål. Innen hvert område illustreres noen gode eksempler, og det henvises til nyttige linker innen hvert område.

3.1 Bygninger og utearealer

UMB har en rekke gamle og verneverdige bygninger, og det er en stor utfordring å få disse bygningene oppgradert etter dagens krav til universell utforming samtidig som vernehensyn ivaretas. UMB og Norges veterinærhøgskole (NVH) står foran en storstilt byggeperiode, noe som innebærer muligheter og utfordringer for å få et nytt universelt utformet universitet. Dette også tatt i betraktning at deler av parken er vernet.

Hovedmål

Innen 2018 skal alle hovedbygninger og hovedtraseer der studenter oppholder seg være tilgjengelig etter prinsippet for universell utforming. Felles studentarealer (undervisningsrom, lesesalsplasser og kantiner) konsentreres til færre bygninger.

Delmål

1. Ved alle rehabiliterings- og nybyggingsprosjekt, både små og store, ligger universell utforming til grunn for arbeidet.
2. UMB er sammen med NVH pådriver for universell utforming i den kommende byggeperioden, og vektlegger dette ovenfor Statsbygg.
3. UMB jobber systematisk med å oppgradere eksisterende bygninger etter kravet om universell utforming.
4. UMB har en plan for universell utforming av utearealene.
5. Skilt og orienteringstavler i bygninger og ute på campus er utformet, plassert og belyst slik at de er lette å lese og oppfatte.
6. UMB har ryddige fellesarealer som letter fremkommeligheten for de med nedsatt syn eller bevegelse.
7. UMB har en innkjøpspolitikk som sikrer at alle investeringer i bygninger og annet utstyr tilfredsstiller krav om universell utforming.
8. Informasjonsekspedisjoner er utformet etter prinsippet om universell utforming og alle studenter kan benytte tilbud og tjenester på lik linje.
9. UMB kan dokumentere at minst 5 % av vedlikeholdsbudsjettet er øremerket tiltak tilknyttet tilrettelegging/universell utforming.

Noen eksempler på god praksis

Nedenfor følger noen eksempler som er kjennetegner god praksis. Listen er ikke uttømmende. Det er viktig at alle tiltak i bygninger og utearealer er i henhold til Norsk Standard for Universell utforming av byggverk.

Organisering:

- Tenk utforming fra start
Ta hensyn til universell utforming helt fra starten i en planleggings- og byggeprosess. Det blir ofte kostbart og lite pent å lage "reparasjonsløsninger" i ettertid. Lag kravspesifikasjon og sjekkpunkter, og følg opp punktene gjennom tverrfaglig samarbeid i hele prosessen! Ansvar og rollefordeling må være helt tydelig.
- Norsk Standard for universell utforming av byggverk
Husk at det foreligger en Norsk Standard for Universell utforming av byggverk, NS 11001-1:2009. Se link under "Noen aktuelle nettsider".

Utearealer

- Utforming og vedlikehold
Tenk trinnfri utforming av utearealene, ikke bare for adgang mellom bygninger men også i parkarealene. Det er spesielt viktig at det er jevnt og vedlikeholdt underlag mellom bygninger.
- Parkering
Parkeringsplasser må skiltes godt, og merk at skilting for HC-plasser skal være godt merket og synlig alle årstider. Ved vinterstid er det spesielt viktig at man prioriterer å måke fra parkeringsplass til inngangsparti, og at man starter med HC-plasser.

Skilt og kart

Skilt og kart, både ute og inne, må ha logisk og synlig plassering, og det må være mulig å gå helt inntil skiltene. Tenk kontraster, skrifttype og skriftstørrelse, og vurder taktile skilt. Informasjonstavler bør finnes umiddelbart innenfor inngangsdør. Ram gjerne inn skilt slik at de får god kontrast mot omgivelsene.

Bygninger:

- Inngangsparti
Bør utformes slik at den er godt synlig og tilgjengelig for alle, unngå karuselldører! En trinnfri inngang med automatisk døråpner, og som står i kontrast til fasaden.
- Orientering og bevegelse i bygningen
Bruk ledelinjer, kontrastfarger og unngå terskler for å gjøre bygninger mer orienterings- og bevegelsesvennlig. Hold arealer ryddige og "forutsigbare". Eventuelle glassflater må merkes i riktig høyde, og unngå blanke gulvflater grunnet gjenskinn. Døråpnere må ha tydelig merking. Husk at brannsikkerhet må ivaretas for alle, med både lyd og lyssignal.
- Heiser
Heisepanelet, både utenfor og inne i heisen må være i en høyde slik at også rullestolbrukere kan nå knappene. Panelet bør markeres med kontrastfarge eller lys, og må ha punktskrift samt taktil skrift. Knappene må være følbare, ikke touch-panel. Godt synlig etasjeinformasjon er viktig, og etasjevarslere med stemme på både norsk og engelsk er viktig på en internasjonal campus.

- Toaletter
Er det toaletter som er tilgjengelig for alle, og ikke minst er de utformet og ryddet slik at de virkelig er tilgjengelig i praksis? Er toalettene godt skiltet?
- Bruk av grønne planter
Vær oppmerksom på at flere planter som er vanlig innendørs kan være en stor belastning for allergikere. Bjørkefiken (*Ficus benjamina*) og Julestjerne (*Euphorbia pulcherrima*) er to mye brukte inneplanter som mange allergikere reagerer på. Velg planter med omhu.
- Teleslynge og akustikk
Teleslynge er viktig for studenter med nedsatt hørsel. Dette bør finnes i en rekke undervisningsrom og i informasjonsskranker. I alle undervisningsrom og studentrelaterte arealer er det viktig å ha god akustikk, og i mange undervisningsrom vil akustikk-tiltak i tak og bakvegg være en forutsetning for et godt læringsmiljø.
- Lesesalsplasser, grupperom og hvilerom
Det må være god plass, riktig belysning, godt inneklime og god akustikk i lesesaler og grupperom for at disse skal kunne benyttes av alle. Bord med heve-/senkefunksjon for studenter med dårlig rygg. Alle hovedbygninger med undervisning har hvilerom som kan lånes ved behov.

Noen aktuelle nettsider:

- Standard.no, <http://www.standard.no/> NS11001-1 og -2 er to standarder for universell utforming av byggverk.
- Statens byggetekniske etat: <http://www.be.no/> . Egen link til Universell utforming
- Husbanken: <http://www.husbanken.no/> Se link Universell utforming – løsninger for alle. Her finnes blant annet en eksempelsamling.
- Norges Handikapforbund: <http://www.nhf.no/> Velg link "Politisk arbeid, se link "Bygg og uteområder" i meny.
- Norges blindforbund: <https://www.blindforbundet.no/> Følg linken Fakta, og der man finner flere brosjyrer om tilgjengelighet og universell utforming utgitt av Blindforbundet.
- Deltasenteret, statens kompetansesenter for deltagelse og tilgjengelighet: <http://www.helsedirektoratet.no/deltasenteret/> Følg link til "Bygninger og uteområder"
- Statsbygg: <http://www.statsbygg.no/> Her kan man blant annet finne link til rapporten "Temaveiledning om universell utforming av byggverk og uteområder".
- Norges astma- og allergiforbund: <http://www.naaf.no/no/> Her finnes blant annet en rekke råd om inneklime.
- "Ingen hindring", et nettsted som viser hvordan bevisst planlegging og utforming muliggjør deltagelse for alle, www.ingenhindring.shdir.no/

3.2 Studier og undervisning

UMB har egne ansatte i studieavdelingen som er kontaktpersoner for studenter som trenger tilrettelegging, men har ingen formalisert tilretteleggingsenhet. Dagens tilretteleggingsordninger dreier seg om tilrettelegging ved eksamen og i noen tilfeller tilrettelegging i studier. UMB har ikke kartlagt hvorvidt egen informasjon for nye søkere eller opptakrutiner kan sies å være universelle eller informative nok for studenter med ulike forutsetninger. Det er behov for å tydeliggjøre informasjon og rutiner om ulike tilretteleggingstilbud, samt avklare ansvar mellom studenter, institutter og enheter i sentraladministrasjonen (blant annet studieavdelingen, biblioteket, IT-seksjonen, drifts- og serviceavdelingen).

Hovedmål

Innen 2018 er opptak, studier og undervisning ved UMB utformet og tilrettelagt slik at studenter med ulike funksjonsnedsettelse kan studere ved universitetet.

Delmål

1. UMB har tydelig informasjon på nettsider og annet informasjonsmaterieil rettet mot studiesøkende ungdom slik at alle får mulighet til å velge studier på et reelt grunnlag.
2. UMB har rutiner som sikrer at kvalifiserte søkere som påpekt konkrete funksjonsnedsettelse får nødvendig informasjon ved opptak, og at behov for tilrettelegging og tiltak blir iverksatt så fort som mulig
3. UMB har rutiner og oppfølgingssystem som sikrer god informasjon ved mottak av studenter som har påpekt konkrete funksjonsnedsettelse
4. Ansatte ved UMB har kunnskap om ulike ordninger, rutiner og ansvarsfordeling når det gjelder tilrettelegging for studenter med særskilte behov, og det er egne kontaktpersoner i studieavdelingen som kan bistå med hjelp og tilrettelegging.
5. Studenter med dokumentert behov får bistand og hjelp til å få tilgang til de hjelpemidler som er nødvendig i studiesituasjonen, og det finnes muligheter for å låne enkelte hjelpemidler.
6. Alle læresaler og auditorium med over 40 plasser er tilrettelagt med teleslynge
7. Pensumlister og studielitteratur er tilgjengelig innen gitt tidsfrist før studiestart, spesielt av hensyn til syns- og lesehemmede. Annet elektronisk læringsmaterieil er tilgjengelig før forelesninger.
8. Studenter som har rett til tilrettelegging ved eksamen får informasjon og oppfølging i henhold til gitte rutiner, både ved langsgående og avsluttende prøver.
9. Bibliotekstjenestene er utformet etter prinsippet om universell utforming slik at alle studenter kan benytte tilbud og tjenester på lik linje.

Noen eksempler på god praksis

Nedenfor følger noen eksempler som er kjennetegner god praksis. Listen er ikke uttømmende.

Informasjon om emner og studieprogram

- Når det fremkommer tydelig i program- og emnebeskrivelser hva som forventes av forkunnskaper og krav til ferdigheter, får studenter med ulike behov bedre forutsetninger til velge studier og emner (deltakelse feltarbeid, obligatoriske aktiviteter, laboratoriearbeid, språk, eksamensformer, krav til praksis osv).

Planlegging av undervisning og eksamen

- Dersom ikke alle læresaler er like tilgjengelige, kan undervisning og eksamen legges til saler avhengig av den enkeltes behov. Dette kan være undervisningsrom med teleslynge for studenter med nedsatt hørsel, eksamen i saler med god ventilasjon men uten lufting for studenter med pollenallergi eller eksamen i enerom for studenter som har dokumentert et behov for dette. Behov må varsles i god tid slik at time- og eksamensplaner går opp.

Pensum og litteratur

- Pensumlister som foreligger i god tid før studiestart er viktig for studenter med lese- eller skrivevansker, og samtidig et gode for alle studenter (ved sykdom, småbarnsforeldre, studenter med annet morsmål, studenter med deltidsjobb)
- Informer om det finnes alternativ litteratur på norsk og engelsk. Dette er viktig for studenter med lese- og skrivevansker.
- Pensum som er tilgjengelig i digitalt format er et viktig hjelpemiddel for synshemmede og studenter med lese- og skrivevansker (forstørret skrift, leselist og syntetisk tale)

Undervisning

- Tydelig muntlig formidling er viktig, spesielt for studenter med nedsatt hørsel, for studenter som har behov for tolk eller har annen språkbakgrunn. Unngå å stå foran lerret/tavle. Gjenta spørsmål fra salen. I undervisningsrom med mikrofon benyttes utstyret uoppfordret.
- Alle studenter har bedre forutsetning for å forberede seg til forelesning dersom skriftlig materiale deles ut på forhånd og at materiale gjøres tilgjengelig for studentene via Fronter før forelesning. For studenter med lese- og skrivevansker er dette spesielt viktig, og husk gode kontraster!
- Studenter med nedsatt syn eller lesevansker kan ha stor glede av å ta opp forelesning på diktafon, men må innhente tillatelse fra foreleser for å kunne gjøre dette. Prosjekter med podcasting av forelesninger på nettet viser bedre resultater – for alle studenter.

Eksamen

- Studenter med nedsatt funksjonsevne kan være bedre forberedt når eksamensform, eksamenskrav, obligatoriske aktiviteter og innleveringer er tydelig beskrevet i emnebeskrivelsen.
- Alternative evalueringsformer kan vurderes i samarbeid med student, studieveileder og studieavdelingen når det foreligger et dokumentert behov for dette. Det er da ryddig å gjøre skriftlige avtaler i god tid før eksamen slik at misforståelser unngås.

Noen aktuelle nettsider:

- UMBs egne nettsider for tilrettelegging i studiene og eksamen, www.umb.no/lmu og følg link til Individuell tilrettelegging.
- Universell.no er et nettsted om universell utforming og individuell tilrettelegging i høyere utdanning i Norge. www.universell.no
- Norges blindforbund, www.blindforbundet.no Publikasjonen "Teksten slik vi vil ha den". Følg link "Fakta", link "Brosjyrer", link "Se våre brosjyrer".
- Norges lyd- og blindeskriftsbibliotek (NLB). NLB har egen studenttjeneste som produserer og låner ut studielitteratur til studenter som er blinde, svaksynte, har dysleksi eller andre vansker med å med å lese vanlige bøker. www.nlb.no
- Universitetet i Oslo og spesielt Teologisk Fakultet er et foregangsfakultet når det gjelder tilrettelegging og universell utforming av emner og studier, se www.tf.uio.no

3.3 IKT

UMB har hatt økende fokus på universell utforming av egne nettsider de siste årene, men det er fortsatt viktig å bygge opp kompetansen om universell utforming av nettsider blant alle som i dag publiserer og utarbeider nettsider ved UMB. En ny grafisk designprofil for det nye universitetet vil trolig bli utarbeidet i kommende 10-års periode, og her må UMB og NVH stille tydelige krav om universell utforming. En stor utfordring er all innkjøpt programvare som benyttes innenfor studier og undervisning, og UMB må være tydelig i å stille krav til universell utforming av programvare ved reforhandling av avtaler.

Hovedmål

Innen 2018 er UMBs IKT-systemer, e-læringssystem og informasjon som formidles til studentene i et format som er tilgjengelig for alle, og har i tillegg tilgjengelig spesialprogramvare for de studenter som trenger dette.

Delmål

- UMBs nettsider er leselige for spesialutstyr som brukes av blinde og synshemmede
- Vitenskapelige ansatte og alle Fronterbrukere får opplæring og har kunnskap om hvordan informasjon og studielitteratur kan gjøres godt tilgjengelig for synshemmede og studenter med lese- og skrivevansker
- UMB stiller krav om universell utforming av programvare ved innkjøp av ny programvare og ved fornying av lisenser/avtaler. Ved utvikling av egne IT-systemer rettet mot studenter skal disse være tilrettelagt for alle.
- UMB har lisenser på støtteprogramvare for studenter med lese- og skrivevansker
- UMB podcaster forelesninger i enkelte emner
- UMB har øremerket enkelte datasaler og datamaskiner med støtteprogramvare for studenter med lese- og skrivevansker
- Ny grafisk designprofil for UMB/NVH er universelt utformet og er i tråd med WAI-standard

Noen eksempler på god praksis

Nedenfor følger noen eksempler som er kjennetegner god praksis. Listen er ikke uttømmende.

Utforming av nettsider

- Når nettsider for utformet slik at tekst er tilgjengelig for skjermleseprogram og all informasjon så langt som mulig er tilgjengelig som tekst, sikres informasjon til studenter med nedsatt syn. Grafikk som er nødvendig for forståelsen av innholdet suppleres med alt-tekst eller også D-lenke (description link).

Fysisk utforming

- Datasaler med egne, tydelig merkede PCer som er tilrettelagt både for fysisk tilgjengelighet og støtteprogramvare (skjermleseprogram, forstøringsprogram, staveprogram, elektronisk ordbok) kan ha stor betydning studenter med spesielle behov.
- Noen studenter trenger å benytte PCer med lyd, og små datasaler der lyd er tillatt kan hjelpe denne studentgruppen. Alternativt kan det finnes utlånsentral for headset.
- 700 000 mennesker i Norge har nedsatt hørsel! Forelesningssaler med mikrofon, lydanlegg og teleslynge sikrer at alle hører, både de på bakerste benk, de med litt nedsatt hørsel og de som er avhengig av høreapparat.

Aktuelle nettsider:

- w3c sine nettsider om <http://www.w3.org/WAI/> tilgjengelige nettsider og tekniske spesifikasjoner
- Deltasenteret er statens kompetansesenter for deltagelse og tilgjengelighet, <http://www.helsedirektoratet.no/deltasenteret/>. Følg link til IKT.
- MediaLT er et IT firma som satser på teknologi rettet mot mennesker med ulike funksjonsnedsettelse, se www.medialt.no
- Nettportal for offentlige nettsteder, www.norge.no. Utarbeider kvalitetsmerking for offentlige nettsteder, med egne kriterier for tilgjengelighet.

3.4 Studentvelferd

UMB er kjent for sitt aktive studentmiljø, men det er usikkert hvordan studenter med ulike funksjonsnedsettelse er inkludert. Det er begrenset informasjon til våre søkere og studenter om hvordan studentlivet er tilrettelagt, både når det gjelder studenthybler, samfunnsbygningen/Aud Max, GG-hallen og tilgang og mat i kantiner. En rekke studenthybler er tilgjengelige for rullestolbrukere. Det er en stor utfordring å få samfunnsbygningen/Aud Max universelt utformet, både av hensyn til hørselshemmede, synshemmede og bevegelseshemmede.

Mål

Alle studenter har så langt som mulig samme tilgang på velferdstilbud, og informasjon på nettsidene er slik at studenter som kommer til UMB er kjent med tilbud og eventuelle utfordringer. Studenter avhengig av rullestol garanteres studentbolig i hele studietiden.

Delmål

- UMB har et aktivt samarbeid med SiÅs, Studentstyret, Samfunnsstyret og UKE-styret slik at alle studenter skal få en best mulig studietid og studenttilværelse
- UMB opprettholder ordningen med inkluderingsmidler til studentstyret.
- UMB og SiÅs har lett tilgjengelig informasjon om studentboliger som er universelt utformet.
- UMB og SiÅs har et lavterskelltilbud innen rådgivning, som bidrar til at alle får den oppfølging og hjelp som trengs i studietiden
- UMB kan tilby SiÅs ekspedisjonsarealer som er tilgjengelig for alle.
- Kantiner er lokalisert i bygninger som er tilgjengelige for alle, med et variert og merket mattilbud samt varierte åpningstider.
- Samfunnsbygningen og Aud Max er tilgjengelig for rullestolbrukere.

Noen eksempler på god praksis

Nedenfor følger noen eksempler som er kjennetegner god praksis. Listen er ikke uttømmende.

- Et bredt mattilbud, med god merking, tar hensyn til at studenter har ulik etnisk bakgrunn, ulik religion, allergi eller er vegetarianere.
- Studentboliger, fellesarealer og utearealer som er universelt utformet bidrar til å sikre at alle har et likeverdig studentliv.

4 Oppfølging og evaluering

Denne planen følges opp med konkrete tiltaksplaner som vedtas for en to-års periode, 2010-2011, 2012-2013 osv. Tiltaksplaner tilrås tidlig høst oddetallsår av Læringsmiljøutvalget og vedtas av Universitetsstyret, slik at iverksetting av tiltak kan knyttes opp mot Universitetsstyrets budsjettbehandling. Neste tiltaksplan utarbeides tidlig høst 2011.

Det er en ansvarlig enhet for gjennomføring av hvert tiltak i tiltaksplanen. I tillegg skal hvert tiltak ha en ansvarlig enhet som følger opp at tiltak blir gjennomført. Læringsmiljøutvalget rapporterer årlig til Universitetsstyret i LMUs årsrapport, og denne skal inneholde status på gjennomførte tiltak, eventuelle avvik og begrunnelse for avvikene. Ved første møte hvert år går Læringsmiljøutvalget gjennom tiltak som skal gjennomføres.

Før nye tiltaksplaner utarbeides, skal det utarbeides en samlet evaluering av tidligere tiltaksplaner.

Del 2 – Tiltaksplan

Denne tiltaksplanen følges opp ved at Læringsmiljøutvalget årlig rapporterer til Universitetsstyret. Årsrapporten skal inneholde informasjon om gjennomførte tiltak, avvik og begrunnelse for eventuelle avvik. Læringsmiljøutvalget er ansvarlig for at det årlig innhentes status på gjennomførte tiltak fra de ansvarlige enhetene.

Bygninger og utearealer

Tiltak 1

I løpet av 2010 skal DSA etablere rutiner og sjekklister som sikrer at alle fysiske tiltak som gjennomføres i bygninger og utearealer er universelt utformet og i tråd med Norsk Standard for Universell utforming av byggverk.

Ansvarlig enhet: Drifts- og serviceavdelingen

Oppfølgende enhet: Universitetsdirektøren

Tiltak 2

Innen 2011 skal UMB gjøre minst en av hovedbygningene, der det er mye studentaktiviteter, tilgjengelig for rullestolbrukere (en bygning som i dag ikke er tilgjengelig for rullestolbrukere). Hvilken bygning avhenger av Statsbyggs avgjørelser den kommende perioden.

Ansvarlig enhet: Universitetsdirektøren

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 3

Innen 2010 skal det tas en gjennomgang av alle parkeringsplasser, inklusiv skilting, ved UMB og alle p-plasser for bevegelsehemmede skal kvalitetssikres og tilrettelegges i henhold til gjeldende krav. Det skal lages kart over parkeringsplassene som gjøres tilgjengelig på nettet.

Ansvarlig enhet: Drifts- og serviceavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 4

Innen 2011 skal det gjennomføres minst to temamøter for ansatte som jobber med bygninger og uteområder ved UMB vedrørende universell utforming av bygninger og uteområder.

Ansvarlig enhet: Universitetsdirektøren og drifts- og serviceavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 5

Innen 2010 skal UMB, i samarbeid med Statsbygg, ansvarlige arkitekter i tilknytning til utbyggingen med NVH og NVH/VI, arrangere et seminar om Universell utforming av bygninger og uteområder. Dette for å skape en felles plattform for de involverte i den kommende byggeperioden.

Ansvarlig enhet: Universitetsdirektøren

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 6

UMB skal ha personale med kompetanse innen universell utforming av bygninger og utearealer som får et konkret ansvar i å følge opp hensynet til universell utforming i alle ledd i byggeprosessen i kommende Statsbyggprosjekter.

Ansvarlig enhet: Universitetsdirektøren

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 7

UMB skal i løpet av 2010 ha innarbeidet innkjøpsrutiner som sikrer at investeringer i bygninger og annet utstyr tilfredsstillende krav om universell utforming.

Ansvarlig enhet: Økonomiavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 8

Innen 2010 skal det foreligge en plan for hvordan Studentenes informasjonstorg skal bli universelt utformet.

Ansvarlig enhet: Studieavdelingen og drift- og serviceavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 9

Innen 2011 skal UMB utarbeide en strategi vedrørende konsentrering av undervisningsaktiviteter og studentarbeidsplasser til færre hovedbygninger.

Ansvarlig enhet: Universitetsdirektøren og studieavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Studier og undervisning

Tiltak 1

Innen 2010 skal UMB ha kartlagt eventuelle flaskehalsar som hindrer personer med ulike funksjonsnedsettelse til å søke studier ved UMB. Tiltaket samkjøres med tiltak 1, IKT.

Ansvarlig enhet: Studieavdelingen og IT-seksjonen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 2

Innen 2010 skal UMB utrede og eventuelt implementere spørsmål tilknyttet tilrettelegging og universell utforming av studier og undervisning i aktuelle evalueringer, slik at UMB får kartlagt eventuelle svakheter og utbedringsbehov (trivselsundersøkelsen, emneevalueringene).

Ansvarlig enhet: Studieavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 3

Innen 2011 skal det gjennomføres minst to temamøter for ansatte som jobber med studier og undervisning ved UMB som omhandler universell utforming og tilrettelegging av studier og undervisning.

Ansvarlig enhet: Studieavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 4

UMB skal i løpet av 2010 ha iverksatt rutiner og støtteordninger for studenter med lese- og skrivevansker.

Ansvarlig enhet: Studieavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 5

Innen 2010 skal UMB ha nettsider som gir UMBs ansatte og studenter god informasjon om ulike tilretteleggingsordninger som foreligger for studenter med ulike funksjonsnedsettelse. Det skal foreligge maler for søknader og ulike avtaler.

Ansvarlig enhet: Studieavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 6

Innen 2010 skal UMB ha opprettet et samarbeid med funksjonshemmedes råd i kommunen, NAV og studieavdelingen.

Ansvarlig enhet: Studieavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

IKT

Tiltak 1

Innen 2011 skal UMB ha kartlagt eventuelle flaskehalsen innen IKT som hindrer personer med ulike funksjonsnedsettelse til å søke studier ved UMB. Tiltaket samkjøres med tiltak 1, studier og undervisning.

Ansvarlig enhet: IT-seksjonen og opptakskontoret

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 2

Innen 2010 skal biblioteket ved UMB ha egen kontaktperson på Norsk Lyd- og blindeskriftsbibliotek og har kjennskap til muligheter og ordninger for skanning av skriftlig materiell og egen produksjon av lydbøker.

Ansvarlig enhet: Biblioteket

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 3

Innen 2011 har UMB øremerkede dataarbeidsplasser med støtteprogramvare for studenter med nedsatt syn og for studenter med lese- og skrivevansker.

Ansvarlig enhet: IT-seksjonen og studieavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 4

Innen 2011 har UMB arrangert minst to temamøter innen IKT for ansatte og studenter som jobber med publisering og utvikling av web på UMB.

Ansvarlig enhet: IT-seksjonen og studieavdelingen

Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 5

Innen 2010 har UMB vurdert og utredet tilbudet på programvare for dyslektikere.
Ansvarlig enhet: IT-seksjonen og studieavdelingen
Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 6

Innen 2011 har UMB startet et prosjekt med Podcasting av forelesninger i minst ett emne.
Ansvarlig enhet: IT-seksjonen og studieavdelingen
Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Studentvelferd

Tiltak 1

Innen 2011 skal UMB i samarbeid med SiÅs utarbeidet en status for tilgjengeligheten på boliger. Tilgjengelighet må gjelde alle grupper av funksjonsnedsettelse.
Ansvarlig enhet: Studieavdelingen og SiÅs
Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 2

Innen 2010 skal UMB og SiÅs utbedre informasjon på nettsidene angående studentboliger som tilfredsstillende kravene til universell utforming
Ansvarlig enhet: Studieavdelingen og SiÅs
Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 3

Innen 2011 skal UMB i samarbeid med SiÅs utarbeidet en status for tilgjengeligheten til sosiale steder på campus (samfunnsbygningen, kantiner, GG-hall, studentpolitiske instanser m.m.). Tilgjengelighet må gjelde alle grupper av funksjonsnedsettelse.
Ansvarlig enhet: Drifts- og serviceavdelingen og SiÅs
Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 4

Innen 2010 skal UMB ha regelverk som sikrer tilgjengelige hybler for studenter som er avhengig av rullestol.
Ansvarlig enhet: Studiedirektøren
Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget

Tiltak 5

Innen 2010 har SiÅs rådgivningstjeneste innarbeidet rapporteringsrutiner som sikrer en bedre oversikt over problemområder og eventuelle variasjoner gjennom året.
Ansvarlig enhet: SiÅs
Oppfølgende enhet: Læringsmiljøutvalget